

NÁLEZ FENIGOV ZO ZAČIATKU 14. STOROČIA Z BANKY

MAREK BUDAJ – MATÚŠ SLÁDOK

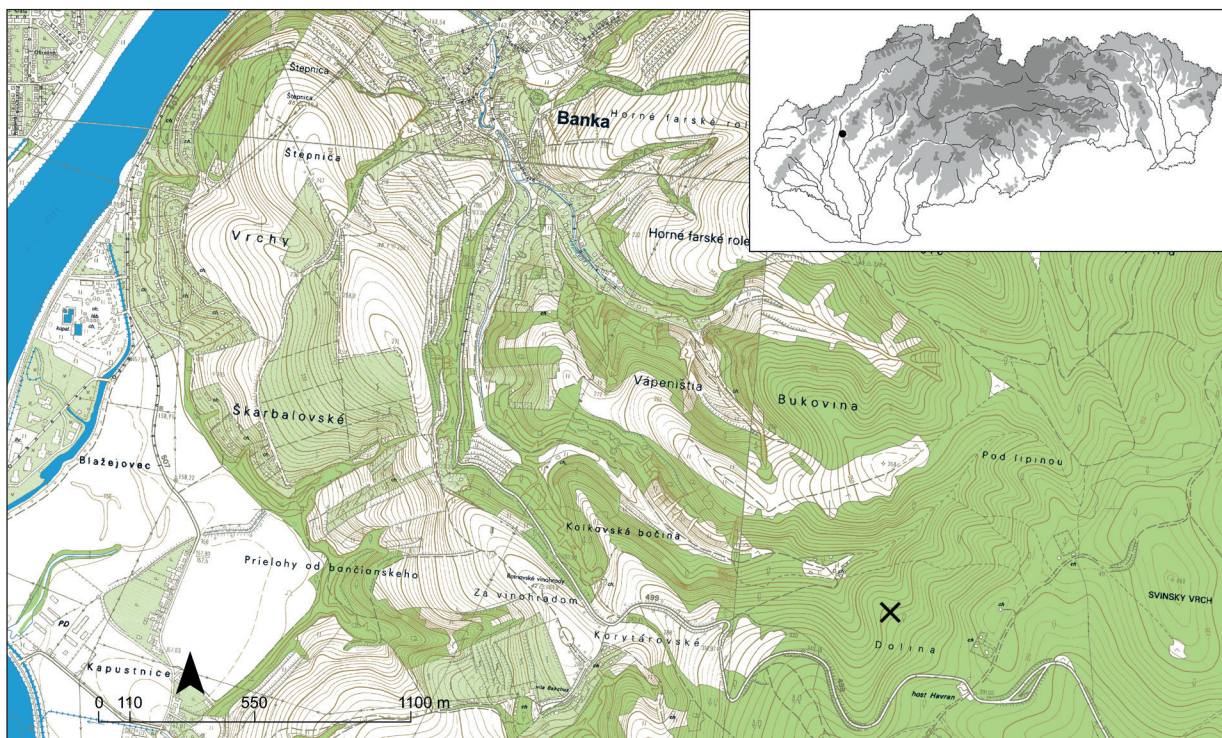
Keywords: Banka, treasure, 14th century, numismatics, Vienna Pfennigs, Matthew III Csák.

Abstract: A pfennig hoard find from the early 14th century in Banka. A total of 147 medieval coins were discovered in July 2020, near a forest. These were chiefly Vienna pfennig mintages from Ottokar II (1251–1276) to Frederick the Fair as Duke (1306–1314). One pfennig appears to be from either Bavaria or the Archbishopric of Salzburg. The only coin from Germany proper is a Nuremberg pfennig from the 13th century. The hoard was likely hidden around 1306–1314 and may have been connected to unrest following the accession Charles Robert to the throne and his subsequent battles with various oligarchs, mainly Matthew Csák.

1 ÚVOD

V júli 2020 na území obce Banka v polohe Dolina zaujali turistu lesklé predmety na vývrate stromu (obr. 1–3). Očistil ich a keď (na internete) zistil, že sú to historické mince, priamo z miesta nálezu kontaktoval Krajský pamiatkový úrad Trnava. Okrem 25 mincí, ktoré vyzdvihol nálezca, pracovníci úradu vo vývrate našli v hĺbke 37 až 42 cm na ploche 25 x 20 cm hniezdo so 122 mincami.

Niektoré boli vzájomne zlepené. S najväčšou pravdepodobnosťou bol celý súbor uložený do zeme v organickom obale. Iné archeologické predmety sa vo vývrate ani v jeho bezprostrednom okolí nezistili. V blízkosti nálezu depotu sa nachádza malá antropogénna terasa, z ktorej bol vyzdvihnutý iba jeden kovaný kliniec typu Ic podľa R. Krajíce (2003, 65). Tento sa používal najmä na uchytenie plechov, koží, textílií alebo kovaní na drevo a pod. Či na terase stála nejaká stavba a prípadne bola

Obr. 1. Banka. Lokalizácia miesta nálezu na základnej mape (grafika: R. Čambal).

Fig. 1. Banka. Location of the find on a basic map of the Slovak Republic (graphic: R. Čambal).

Obr. 2. Banka. Nálezca pri mieste nálezu (foto: P. Grznár).
Fig. 2. Banka. Finder at treasure site (photo: P. Grznár).

Obr. 3. Banka. Miesto nálezu po vyzdvihnutí depotu (foto: M. Sládok).
Fig. 3. Banka. Site location after depot recovery (photo: M. Sládok).

súdobá s depotom nemožno bez sondážneho výskumu určiť. Iný útvar, ktorý by pri zakopávaní pokladu predstavoval zapamätateľný orientačný bod sa v súčasnosti v jeho blízkom okolí nenachádza. Miesto nálezu leží mimo hlavnej historickej komunikácie vedúcej cez pohorie Považský Inovec medzi Bankou a Radošinou.

2 KATALÓG NÁLEZOV

1. Dolné Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Wien/Viedeň, viedenský fenig. Lit.: *CNA I*, B 163. Metrológia: 0,48 g; 15,80 x 14,94 mm (tab. I: 1). RFA analýzy:¹ Ag = 75,615 %; Cu = 20,618 %; Pb = 1,662 %; Fe = 1,395 %; Bi = 0,158 %; Au = 0,29 %; Sb = 0,083 %.

2. Dolné Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Wien/Viedeň, viedenský fenig. Lit.: *CNA I*, B 164. Metrológia: 0,52 g; 15,21 x 14,75 mm (tab. I: 2). RFA analýzy: Ag = 79,269 %; Cu = 17,929 %; Pb = 1,876 %; Fe = 0,365 %; Bi = 0,092 %; Au = 0,21 %; Sn = 0,138 %; Sb = 0,119 %.

3. Dolné Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Wien/Viedeň, viedenský fenig. Lit.: *CNA I*, B 166. Metrológia: 0,66 g; 14,15 x 14,67 mm (tab. I: 3). RFA analýzy: Ag = 69,563 %; Cu = 28,339 %; Pb = 1,15 %; Fe = 0,098 %; Bi = 0,13 %; Au = 0,348 %; Sn = 0,184 %; Sb = 0,108 %.

4. Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Wien/Viedeň, viedenský fenig. Lit.: *CNA I*, B 168. Metrológia: 0,62 g; 14,55 x 15,26 mm (tab. I: 4). RFA analýzy: Ag = 75,355 %; Cu = 22,261 %; Pb = 1,434 %; Fe = 0,205 %; Bi = 0,119 %; Au = 0,374 %; Sn = 0,143 %; Sb = 0,107 %.

5. Dolné Rakúsko, Přemysl Otakar II. (1251–1276), Wien/Viedeň, viedenský fenig. Lit.: *CNA I*, B 171. Metrológia: 0,65 g; 14,57 x 14,83 mm (tab. I: 5). RFA analýzy: Ag = 69,433 %; Cu = 28,613 %; Pb = 1,258 %; Fe = 0,047 %; Bi = 0,111 %; Au = 0,27 %; Sn = 0,167 %; Sb = 0,099 %.

6. Dolné Rakúsko, Rudolf I. Habsburský (1276–1282), Wien/Viedeň, viedenský fenig. Lit.: *CNA I*, B 184. Metrológia: 0,52 g; 17,34 x 14,53 mm (tab. I: 6). RFA analýzy: Ag = 78,42 %; Cu = 18,183 %; Pb = 1,9 %; Fe = 0,312 %; Bi = 0,175 %; Au = 0,261 %; Sn = 0,185 %; Sb = 0,493 %.

7. Dolné Rakúsko, Rudolf I. Habsburský (1276–1282), Wien/Viedeň, viedenský fenig. Lit.: *CNA I*, B 185. Metrológia: 0,43 g; 15,23 x 14,42 mm (tab. I: 7).

8. Dolné Rakúsko, Rudolf I. Habsburský (1276–1282), Wien/Viedeň, viedenský fenig. Lit.: *CNA I*, B 187. Metrológia: 0,58 g; 15,61 x 15,29 mm (tab. I: 8).

9.–11. Dolné Rakúsko, Rudolf I. Habsburský (1276–1282), Enns/Enža, viedenský fenig (3). Lit.: *CNA I*, B 188. Metrológia: 9. 0,65 g; 16,49 x 16,29 mm; 10. 0,58 g; 16,22 x 16,70 mm; 11. 0,42 g; 15,05 x 14,96 mm (tab.

¹ Analýzy mincí boli vykonané na ručnom XRF analyzátoře NITON XL3t od firmy Thermo Fisher Scientific, NITON z USA. Ten je určený pre nedeštruktívne analýzy chemického zloženia predmetov, pričom meranie sa uskutočnilo na povrchu skúmaného predmetu 30 sekúnd. Mince boli analyzované vo vyčistenom stave. Za analýzy kovov ďakujeme Tomášovi Malečkovi zo Slovenského národného múzea – Historického múzea.

I: 9–11). RFA analýzy: 9. Ag = 76,37 %; Cu = 21,491 %; Pb = 1,214 %; Fe = 0,095 %; Bi = 0,196 %; Au = 0,232 %; Sn = 0,216 %; Sb = 0,105 %; 11. Ag = 82,276 %; Cu = 15,519 %; Pb = 1,128 %; Fe = 0,22 %; Bi = 0,179 %; Au = 0,227 %; Sn = 0,34 %; Sb = 0,095 %.

12.–14. Dolné Rakúsko, Albrecht I. (1282–1298), Wien/Viedeň, viedenský fenig (3). Lit.: *CNA I*, B 190. Metrológia: 12. 0,46 g; 15,17 x 15,39 mm; 13. 0,59 g; 14,65 x 15,19 mm; 14. 0,53 g; 15,93 x 15,42 mm (tab. I: 12–14). RFA analýzy: 12. Ag = 78,115 %; Cu = 19,873 %; Pb = 0,961 %; Fe = 0,101 %; Bi = 0,146 %; Au = 0,247 %; Sn = 0,346 %; Sb = 0,086 %.

15. Dolné Rakúsko, Albrecht I. (1282–1298), Wien/Viedeň, viedenský fenig. Lit.: *CNA I*, B 191. Metrológia: 0,4 g; 14,49 x 15,35 mm (tab. I: 15).

16. Dolné Rakúsko, Albrecht I. (1282–1298), Wien/Viedeň, viedenský fenig. Lit.: *CNA I*, B 193. Metrológia: 0,46 g; 15,84 x 15,26 mm (tab. I: 16). RFA analýzy: Ag = 92,337 %; Cu = 4,837 %; Pb = 1,264 %; Fe = 0,08 %; Bi = 0,14 %; Au = 0,614 %; Sn = 0,464 %; Sb = 0,152 %.

17.–23. Dolné Rakúsko, Albrecht I. (1282–1298), Wien/Viedeň, viedenský fenig (7). Lit.: *CNA I*, B 194. Metrológia: 17. 0,53 g; 15,62 x 16,97 mm; 18. 0,49 g; 15,10 x 14,13 mm; 19. 0,55 g; 14,98 x 15,85 mm; 20. 0,44 g; 14,38 x 14,90 mm; 21. 0,52 g; 15,87 x 15,39 mm; 22. 0,52 g; 15,15 x 17,17 mm; 23. 0,4 g; 15,31 x 15,77 mm (tab. I: 17–23). RFA analýzy: 18. Ag = 77,417 %; Cu = 20,309 %; Pb = 1,184 %; Fe = 0,307 %; Bi = 0,087 %; Au = 0,294 %; Sn = 0,242 %; Sb = 0,157 %; 22. Ag = 71,237 %; Cu = 26,595 %; Pb = 1,414 %; Fe = 0,317 %; Bi = 0,059 %; Au = 0,052 %; Sn = 0,15 %; Sb = 0,175 %.

24.–38. Dolné Rakúsko, Albrecht I. (1282–1298), Wien/Viedeň, viedenský fenig (15). Lit.: *CNA I*, B 196. Metrológia: 24. 0,55 g; 16,65 x 15,24 mm; 25. 0,4 g; 15,82 x 15,62 mm; 26. 0,69 g; 14,94 x 15,39 mm; 27. 0,43 g; 15,19 x 14,48 mm; 28. 0,66 g; 15,71 x 15,09 mm; 29. 0,54 g; 15,65 x 15,09 mm; 30. 0,51 g; 14,27 x 14,89 mm; 31. 0,62 g; 15,05 x 15,60 mm; 32. 0,6 g; 14,70 x 15,11 mm; 33. 0,44 g; 15,02 x 15,83 mm; 34. 0,75 g; 15,97 x 16,16 mm; 35. 0,4 g; 14,95 x 14,74 mm; 36. 0,47 g; 15,61 x 15,06 mm; 37. 0,56 g; 15,73 x 14,13 mm; 38. 0,5 g; 14,64 x 18,55 mm (tab. I: 24–35; tab. II: 36–38). RFA analýzy: 25. Ag = 83,198 %; Cu = 14,088 %; Pb = 1,083 %; Fe = 0,7 %; Bi = 0,285 %; Au = 0,22 %; Sn = 0,349 %; 28. Ag = 66,749 %; Cu = 31,02 %; Pb = 1,398 %; Fe = 0,145 %; Bi = 0,17 %; Au = 0,147 %; Sn = 0,217 %; Sb = 0,152 %.

39.–40. Dolné Rakúsko, Albrecht I. (1282–1298), Enns/Enža, viedenský fenig (2). Lit.: *CNA I*, B 197. Met-

rológia: 39. 0,79 g; 15,63 x 14,97 mm; 40. 0,36 g; 13,66 x 16,06 mm (tab. II: 39–40). RFA analýzy: 39. Ag = 72,744 %; Cu = 25,465 %; Pb = 0,904 %; Fe = 0,057 %; Bi = 0,169 %; Au = 0,283 %; Sn = 0,267 %; Sb = 0,108 %.

41.–46. Dolné Rakúsko, Albrecht I. (1282–1298), Enns/Enža, viedenský fenig (6). Lit.: *CNA I*, B 198. Metrológia: 41. 0,49 g; 14,35 x 14,24 mm; 42. 0,64 g; 15,04 x 15,73 mm; 43. 0,69 g; 17,38 x 15,60 mm; 44. 0,65 g; 16,09 x 15,73 mm; 45. 0,66 g; 16,11 x 15,19 mm; 46. 0,52 g; 15,45 x 15,05 mm (tab. II: 41–46). RFA analýzy: 42. Ag = 70,698 %; Cu = 26,217 %; Pb = 1,098 %; Fe = 1,081 %; Bi = 0,077 %; Au = 0,265 %; Sn = 0,195 %; Sb = 0,154 %; 45. Ag = 72,015 %; Cu = 25,912 %; Pb = 0,915 %; Fe = 0,185 %; Bi = 0,14 %; Au = 0,298 %; Sn = 0,328 %; Sb = 0,103 %.

47.–80. Dolné Rakúsko, Rudolf III. (1298–1306), Wien/Viedeň, viedenský fenig (34). Lit.: *CNA I*, B 201. Metrológia: 47. 0,67 g; 15,92 x 14,92 mm; 48. 0,7 g; 16,74 x 17,50 mm; 49. 0,69 g; 16,97 x 16,65 mm; 50. 0,73 g; 17,02 x 15,04 mm; 51. 0,59 g; 15,85 x 15,49 mm; 52. 0,62 g; 16,09 x 16,35 mm; 53. 0,69 g; 16,50 x 15,95 mm; 54. 0,61 g; 14,88 x 15,42 mm; 55. 0,54 g; 16,08 x 16,04 mm; 56. 0,64 g; 15,53 x 16,85 mm; 57. 0,67 g; 15,05 x 16,537 mm; 58. 0,61 g; 17,61 x 16,40 mm; 59. 0,52 g; 16,48 x 15,93 mm; 60. 0,58 g; 15,66 x 15,52 mm; 61. 0,53 g; 15,58 x 14,49 mm; 62. 0,62 g; 15,13 x 16,46 mm; 63. 0,5 g; 15,52 x 15,39 mm; 64. 0,6 g; 15,44 x 14,64 mm; 65. 0,54 g; 14,74 x 16,37 mm; 66. 0,47 g; 15,90 x 15,33 mm; 67. 0,76 g; 16,64 x 15,14 mm; 68. 0,86 g; 16,43 x 16,35 mm; 69. 0,67 g; 17,96 x 17,81 mm; 70. 0,71 g; 15,97 x 16,91 mm; 71. 0,56 g; 15,74 x 15,84 mm; 72. 0,89 g; 14,60 x 14,46 mm; 73. 0,65 g; 14,88 x 14,77 mm; 74. 0,6 g; 16,12 x 16,51 mm; 75. 0,47 g; 15,59 x 15,24 mm; 76. 0,56 g; 15,10 x 15,87 mm; 77. 0,53 g; 16,59 x 15,11 mm; 78. 0,47 g; 14,15 x 17,26 mm; 79. 0,16 g; 11,12 x 8,37 mm; 80. 0,39 g; 15,87 x 12,44 mm (tab. II: 47–70, tab. III: 71–80). RFA analýzy: 48. Ag = 63,631 %; Cu = 32,628 %; Pb = 1,248 %; Fe = 1,318 %; Bi = 0,09 %; Au = 0,356 %; Sn = 0,323 %; Sb = 0,207 %; 49. Ag = 62,657 %; Cu = 35,591 %; Pb = 0,854 %; Fe = 0,162 %; Bi = 0,097 %; Au = 0,18 %; Sn = 0,289 %; Sb = 0,117 %; 52. Ag = 70,584 %; Cu = 27,46 %; Pb = 1,093 %; Fe = 0,059 %; Bi = 0,101 %; Au = 0,201 %; Sn = 0,34 %; Sb = 0,161 %; 78. Ag = 60,727 %; Cu = 34,362 %; Pb = 1,227 %; Fe = 2,414 %; Bi = 0,335 %; Au = 0,329 %; Sn = 0,369 %; Sb = 0,236 %.

81.–95. Dolné Rakúsko, Rudolf III. (1298–1306), Wiener Neustadt/Viedenské Nové Mesto, viedenský fenig (15). Lit.: *CNA I*, B 203. Metrológia: 81. 0,78 g; 15,16

x 15,25 mm; 82. 0,63 g; 15,74 x 15,62 mm; 83. 0,47 g; 13,85 x 13,88 mm; 84. 0,44 g; 14,18 x 15,66 mm; 85. 0,59 g; 15,24 x 14,90 mm; 86. 0,61 g; 15,07 x 16,88 mm; 87. 0,57 g; 15,53 x 15,01 mm; 88. 0,56 g; 14,86 x 15,58 mm; 89. 0,62 g; 15,75 x 15,37 mm; 90. 0,57 g; 15,20 x 15,38 mm; 91. 0,48 g; 15,81 x 15,66 mm; 92. 0,55 g; 15,71 x 15,67 mm; 93. 0,54 g; 16,68 x 16,76 mm; 94. 0,54 g; 14,78 x 14,83 mm; 95. 0,54 g; 15,46 x 16,14 mm (tab. III: 81–95). RFA analýzy: 82. Ag = 68,038 %; Cu = 29,456 %; Pb = 1,148 %; Fe = 0,312 %; Bi = 0,123 %; Au = 0,502 %; Sn = 0,22 %; Sb = 0,118 %. 86. RFA analýzy: Ag = 58,817 %; Cu = 39,087 %; Pb = 1,11 %; Fe = 0,356 %; Bi = 0,07 %; Au = 0,119 %; Sn = 0,27 %; Sb = 0,114 %.

96.–105. Dolné Rakúsko, Rudolf III. (1298–1306), Wiener Neustadt/Viedenské Nové Mesto, viedenský fenig (10). Lit.: *CNA I*, B 204. Metrológia: 96. 0,5 g; 15,51 x 15,64 mm; 97. 0,59 g; 14,41 x 14,68 mm; 98. 0,53 g; 15,54 x 15,90 mm; 99. 0,72 g; 14,29 x 14,64 mm; 100. 0,52 g; 15,94 x 16,25 mm; 101. 0,49 g; 14,57 x 14,56 mm; 102. 0,62 g; 16,50 x 15,38 mm; 103. 0,46 g; 16 x 14,88 mm; 104. 0,58 g; 14,89 x 15,05 mm; 105. 0,49 g; 14,57 x 14,73 mm (tab. III: 96–105). RFA analýzy: 98. Ag = 81,375 %; Cu = 15,964 %; Pb = 0,969 %; Fe = 0,63 %; Bi = 0,1 %; Au = 0,317 %; Sn = 0,411 %; Sb = 0,12 %. 99. Ag = 76,494 %; Cu = 21,629 %; Pb = 0,815 %; Fe = 0,181 %; Bi = 0,282 %; Au = 0,177 %; Sn = 0,349 %.

106.–144. Dolné Rakúsko, Fridrich Pekný ako vojvoda (1306–1314), Wien/Viedeň, viedenský fenig (39). Lit.: *CNA I*, B 205. Metrológia: 106. 0,61 g; 14,82 x 16,45 mm; 107. 0,54 g; 15,08 x 15,02 mm; 108. 0,64 g; 16,43 x 15,16 mm; 109. 0,62 g; 16,16 x 14,28 mm; 110. 0,61 g; 16,49 x 15,92 mm; 111. 0,66 g; 17,09 x 16,22 mm; 112. 0,56 g; 16,82 x 14,85 mm; 113. 0,54 g; 14,82 x 15,24 mm; 114. 0,58 g; 16,63 x 15,31 mm; 115. 0,6 g; 17,15 x 16,91 mm; 116. 0,72 g; 15,74 x 16,25 mm; 117. 0,56 g; 16,67 x 16,63 mm; 118. 0,62 g; 14,23 x 15,33 mm; 119. 0,57 g; 15,73 x 15 mm; 120. 0,63 g; 15,82 x 14,50 mm; 121. 0,7 g; 14,98 x 15,88 mm; 122. 0,53 g; 16,46 x 14,96 mm; 123. 0,66 g; 15,87 x 16,46 mm; 124. 0,59 g; 14,63 x 16,14 mm; 125. 0,58 g; 15,46 x 15,42 mm; 126. 0,49 g; 15,61 x 16,03 mm; 127. 0,59 g; 14,15 x 13,64 mm; 128. 0,51 g; 16,21 x 17,74 mm; 129. 0,6 g; 16,75 x 16,82 mm; 130. 0,7 g; 16,50 x 16,23 mm; 131. 0,61 g; 17,07 x 16,62 mm; 132. 0,52 g; 14,29 x 14,97 mm; 133. 0,52 g; 15,87 x 16,07 mm; 134. 0,66 g; 15,79 x 14,51 mm; 135. 0,52 g; 16,01 x 14,95 mm; 136. 0,46 g; 15,16 x 14,98 mm; 137. 0,49 g; 15,31 x 16,12 mm; 138. 0,69 g; 15,61 x 16,48 mm; 139. 0,62 g; 16,51 x 17,62 mm; 140. 0,55 g; 15,04 x 15,50 mm; 141.

0,5 g; 15,25 x 15,78 mm; 142. 0,52 g; 16,80 x 15,21 mm; 143. 0,77 g; 15,24 x 14,91 mm; 144. 0,51 g; 16,55 x 14,90 mm (tab. IV: 106–140, tab. V: 141–144). RFA analýzy: 110. Ag = 64,037 %; Cu = 33,769 %; Pb = 0,91 %; Fe = 0,534 %; Bi = 0,083 %; Au = 0,244 %; Sn = 0,343 %; Sb = 0,077 %; 113. Ag = 70,656 %; Cu = 27,264 %; Pb = 1,194 %; Fe = 0,07 %; Bi = 0,136 %; Au = 0,211 %; Sn = 0,371 %; Sb = 0,097 %; 114. RFA analýzy: Ag = 71,534 %; Cu = 26,555 %; Pb = 1,095 %; Fe = 0,091 %; Bi = 0,13 %; Au = 0,198 %; Sn = 0,331 %; 117. Ag = 68,266 %; Cu = 29,438 %; Pb = 1,144 %; Fe = 0,186 %; Bi = 0,088 %; Au = 0,184 %; Sn = 0,252 %; Sb = 0,122 %.

145. Arcibiskupstvo Salzburg alebo Bavorsko (?), fenig (1). Lit.: *Koch 1953*, 70, č. 20. Metrológia: 0,6 g; 16,06 x 16,27 mm (tab. V: 145).

146. Bližšie nezaradený fenig z 13. storočia. Lit.: *Koch 1957*, 59, taf. VII/6. Metrológia: 0,67 g; 15,5 x 14,46 mm (tab. V: 146). RFA analýzy: Ag = 59,911 %; Cu = 36,828 %; Pb = 1,765 %; Fe = 0,327 %; Bi = 0,351 %; Au = 0,189 %; Sn = 0,29 %; Sb = 0,138 %.

147. Bližšie neurčený viedenský fenig z 13. až začiatku 14. storočia (1). Metrológia: 0,64 g; 16,11 x 16,21 mm (tab. V: 147).

3 NUMIZMATICKÝ VÝZNAM NÁLEZU

Nález fenigov z okolia Banky tvorí pomerne homogénny celok, ktorý je zložený prevažne z dolnorakúskych viedenských fenigov (č. kat. 1–144, 147) a v dvoch prípadoch salzburských, prípadne bavorských fenigov (č. kat. 145, 146).

Klasické viedenské fenigy aké poznáme z našich nálezov boli produkované v dolnorakúskych mincovniach Viedeň, Enža/Enns a Viedenské Nové Mesto/Wiener Neustadt (*CNA I*, 70–73, B 97–107). Na naše územia sa dostávali približne už od 70. až 90. rokov 12. storočia (*Hunka 1996*, 131, 132). Viedenské fenigy v náleze z Banky sú zastúpené razbami od Přemysla Otakar II. (1251–1276) až po Fridricha Pekného ako vojvodu (1306–1314). Zaujímavú zložku predstavuje práve päť Přemyslových mincí (č. kat. 1–5), ktoré sú reprezentované rôznymi typmi. Prílev uvedených razieb je špecifický tým, že len sporadicky prenikajú na naše územie v čase ich produkcie v rokoch 1251–1276 (*Budaj 2008*, 83–89). Do roku 2008 bolo známych približne päť takýchto

nálezov (Budaj 2008, 88), pričom odvtedy pribudli len ďalšie tri až štyri podobné nálezy (napr. Budaj 2017, 49–62). Väčšina z nich sa sem dostala najskôr vojenskými ťaženiami Přemysla Otakara II. v rokoch 1271–1273. Jeho fenigy sa prejavili v nálezoch oveľa neskôr, najmä v rokoch 1282–1430 (Hunka/Budaj 2004, 92). Drvivá väčšina z nich obieha v prvej polovici 14. storočia, čo platí aj pre razby Albrechta I., Rudolfa I. a III. razených v rokoch 1276–1306.

Z chronologického hľadiska tvorí najdôležitejšiu zložku v náleze jediný typ feniga Fridricha Pecného (č. kat. 106–144). V poklade je zastúpený 39 exemplármi, čo predstavuje vyše štvrtinu všetkých mincí, čiže 26,5 %. Na averze mince sa nachádza vták silno pripomínajúci pelikána, ktorý je významným symbolom Krista v kresťanskej ikonografii. Podľa legendy Pelikán krmil svoje mláďatá vlastnou krvou, pričom najstaršia legenda o ňom pochádza už od Fyziológa z 2. storočia n. l. (napr. Glejtek 2014, 37; Goldyn 2004, 6).

Uvedený typ feniga predstavuje najmladšiu mincu v súbore a bola vyrazená v čase vojvodcovskej vlády Fridricha Pecného, čiže v rokoch 1306–1314. Keďže sa tu nenachádzala žiadna ďalšia jeho razba z čias kráľovskej vlády (1314–1330), môžeme predpokladať, že k ukrytiu tejto finančnej hotovosti došlo v rokoch 1306–1314. Nie je vylúčené, že to bolo skôr krátko po roku 1306, keďže v súbore už neboli ďalšie vojvodcovské mince. Presné datovanie uvedeného feniga nie je možné, hoci podľa niektorých autorov môže ísť o mincu z roku 1308 vydanú na počesť Albrechta I. (CNA I, 83, B 205).

Medzi exotické a pomerne vzácne mince v náleze patrí zaujímavý a dosiaľ bližšie neurčený fenig, ktorý má na averze korunované poprsie panovníka sprava a v ruke drží ľaliovité žezlo (č. kat. 146). Na reverze sa nachádza neznáme zviera kráčajúce doľava. Uvedená minca bola zaradená bez bližšieho odôvodnenia medzi norimberské razby Ludovíta IV. (1314–1347; Koch 1957, 59). Takéto datovanie je však nesprávne ako to dokladá aj nami skúmaný nález, ktorý mohol byť ukrytý krátko po roku 1306. Do ďalších monografií a katalógov o norimberských minciach sa uvedený typ už vôbec nedostal (Erlanger 1979; Fenzlein 2021). Z toho dôvodu ho možno zaradiť

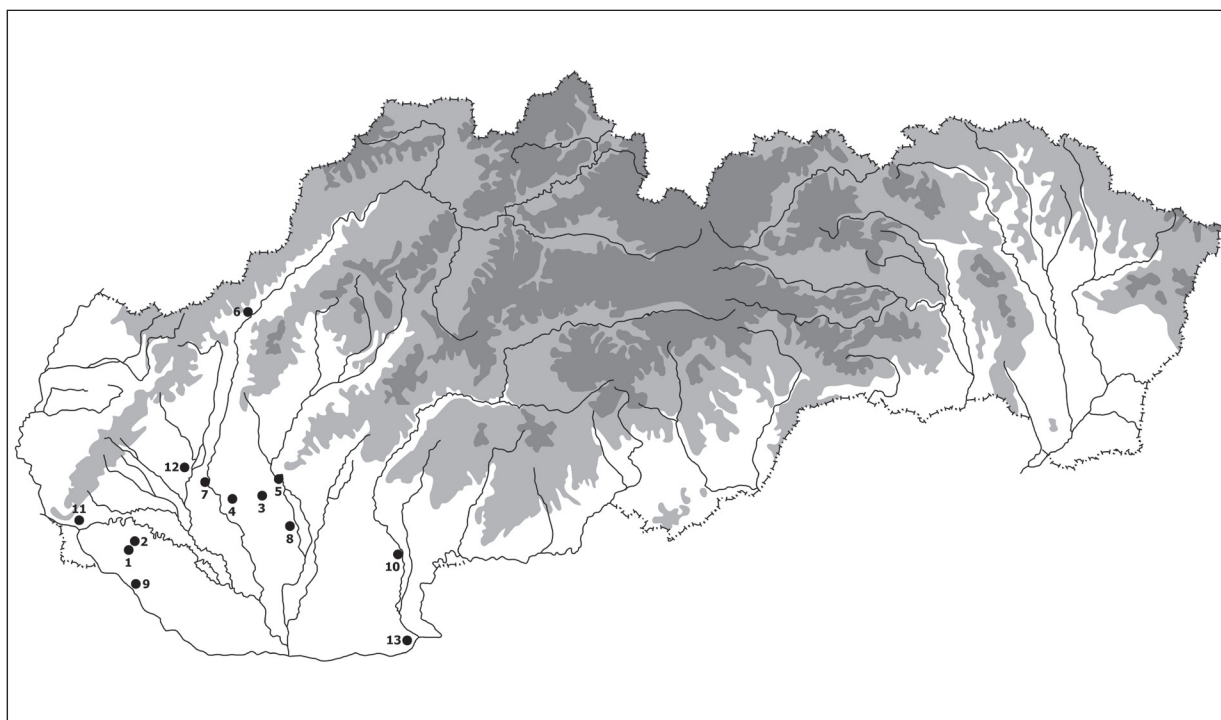
len rámcovo do Norimbergu a datovať len približne do 13. storočia. Takéto zaradenie mince bolo aj pri vyhodnotení nálezu zo Staré Hlíny, kde bol zastúpený jeden exemplár tohto relatívne vzácného feniga (Militký 2015, 221, č. 1585; 228).

Ďalšou zaujímavou a diskutabilnou mincou zostáva fenig, na ktorom sa nachádza výrazná veža s hradbami a krížom (č. kat. 145). V starších prácach bola s neistotou zaradená buď medzi salzburské razby alebo bavorskú napodobeninu (Koch 1957, 70, č. 20; Militký 2015, 221, č. 1580–1584; 228). Obe mince sú pomerne vzácne a prakticky sa neobjavujú v slovenských nálezoch. Musíme tu však počítať so slabším spracovaním starších súborov, pričom predpokladáme, že sa ešte objavja.

4 NÁLEZY VIEDENSKÝCH FENIGOV Z ČIAS VLÁDY FRIDRICH A PEKNÉHO NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

Z čias Fridricha Pecného evidujeme z územia Slovenska až 13 náleзов mincí ukrytých v rokoch 1306–1330 (obr. 4, kap. 4.1). Ich analýzu sťažuje fakt, že väčšina z nich bola nájdená ešte na konci 19., prípadne začiatku 20. storočia a ich úroveň spracovania je nižšia. Uvedené poklady sa sústreďujú výlučne do oblasti JZ a J Slovenska, čo nie je na druhej strane žiadnym prekvapením. Uvedená oblasť bola úzko napojená na Rakúsko nielen hospodársky, ale aj politicky a viedli tadiaľto významné obchodné cesty.

Napriek tomu, že sa viedenské fenigy začali prejavovať na území Slovenska už v druhej polovici 12. storočia (Hunka 1996, 132; 2013, 113) ich masívnejší prienik je badateľný až v druhej polovici 13. storočia. V nasledujúcom storočí však už plne ovládli menové pomery. Uvedený jav potvrdzujú aj nami zozbierané nálezy mincí. Väčšina z nich pochádza z čias dlhšej kráľovskej vlády Fridricha Pecného z rokov 1314–1330. Z tohto časového úseku evidujeme až 11 náleзов mincí (kap. 4.1 – č. kat. 2–13). Pomerne vzácne sú však poklady mincí ukryté v období jeho vojvodcovskej vlády, čiže z rokov 1306–1314, odkiaľ poznáme okrem nálezu z Banky len jeden poklad z Hviezdoslavova (v literatúre známy ako Štvrtok na Ostrove), Nemečkoku/Németsóku (kap. 4.1 – č. kat. 1). Nálezy

Obr. 4. Nálezy vienských fenigov ukrytých v čase Fridricha Pekného v rokoch 1306–1330: 1 – Hviezdoslavov – Nemečok/Németsók, 2 – Čakany, 3 – Cabaj-Čápor, 4 – Diakovce, 5 – Nitra, 6 – Melčice-Zemianske Lieskové, 7 – Sereď – hrad Šintava, 8 – Veľký Kýr (predtým Milanovce), 9 – Báč, 10 – Želiezovce, 11 – Bratislava, 12 – Trnava, 13 – Štúrovo (autor: M. Budaj).

Fig. 4. Vienna Pfennig hoards hidden during the reign of Frederick the Fair in the years 1306–1330: 1 – Hviezdoslavov – Nemečok/Németsók, 2 – Čakany, 3 – Cabaj-Čápor, 4 – Diakovce, 5 – Nitra, 6 – Melčice-Zemianske Lieskové, 7 – Sereď – Šintava Castle, 8 – Veľký Kýr (earlier Milanovce), 9 – Báč, 10 – Želiezovce, 11 – Bratislava, 12 – Trnava, 13 – Štúrovo (author: M. Budaj).

z tohto obdobia sú mimoriadne vzácne aj v samotnom Rakúsku, odkiaľ sa evidoval len jediný nález ukrytý bezpečne v rokoch 1306–1314. Ide o poklad z Oedtu (Linz-Land, Horné Rakúsko), ktorý sa svojim zložením podobá pokladu z Banky (CNA I, 93, 402). Obsahoval 300 vienských fenigov, pričom najmladšiu z nich predstavoval nám známy typ B 205 so zobrazením pelikána.

Na tomto mieste treba poznamenať, že nálezy z čias Fridricha Pekného sa nesústreďujú len na území JZ Slovenska, ale sú známe aj z územia dnešného Maďarska. Odtiaľto pochádzajú minimálne ďalšie tri nálezy ukryté v tomto období. Jedným z nich je menší poklad 202 mincí nájdený v Keszthelyi (župa Zala), ktorý obsahoval viac typov kráľovských mincí Fridricha Pekného a bol ukrytý niekedy v prvej tretine 14. storočia (Dworschak 1920, 77; Tóth 2002, 186). Uvedený nález obsahoval okrem jednej pasovskej mince výlučne vienské fenigy. Medzi zaujímavé nálezy patrí

poklad mincí zo Zagyvaszentjakabu (Hevešská župa), z ktorého sa žiaľ spracovalo len 35 mincí, hoci pôvodne pozostával z niekoľko sto kusov (Kertay 1906, 16, 17; Tóth 2002, 186). Zo zachovanej časti je zrejme, že išlo o výnimočný súbor mincí, ktorý okrem vienských fenigov obsahoval aj domáce uhorské denáre. Posledným nálezom z územia Maďarska je menší súbor z Ádándu – Hetyepusztly (Šomodská župa) pozostávajúcom zo 77 fenigov (Tóth/Varga 2017, 63–72). Podobne ako v prípade slovenských nálezov aj v Maďarsku sa sústreďujú najmä západne od Dunaja, čiže v západnejšej časti krajiny v okolí Balatonu.

Všetky nálezy ukryté na území juhozápadného Slovenska a Maďarska z čias Fridricha Pekného sú pomerne jednoliate. Prevalu v nich tvoria vienské fenigy, ktoré boli už vtedy absolútne dominantným obeživom. Len drobnú prímies predstavujú razby z Bavorska a Pasova, ktoré boli sprievodným materiálom v nálezoch

s viedenskými fenigmi a obiehali spravidla spoločne (*Huszár 1972*, 148, 149). Len v malých množstvách sa k týmto minciam pridali české razby, najmä pražské groše, ktoré nahrádzali v menových pomeroch Uhorska chýbajúci stredný nominál. Prvá zmienka o nich je už z roku 1308 a častejšie sú spomínané v Uhorsku krátko na to po roku 1317 (*Huszár 1981*, 49).

O intenzívnom používaní viedenských fenigov v prvej tretine 14. storočia svedčí aj to, že sa pomerne často objavujú v dedinskom prostredí. Preto nie je prekvapením, že sa nachádzajú aj vo významných slovenských mestách ako Bratislava, Trnava a Nitra. Podobný obraz ukazujú aj písomné pramene, kde nachádzame hromadné zmienky o obehu viedenských fenigov po celom Uhorsku.

4.1 KATALÓG NÁLEZOV VIEDENSKÝCH FENIGOV Z ÚZEMIA SLOVENSKA

1. Hviezdoslavov – Nemečok/Németsók, okr. Dunajská Streda. Doba ukrytia: cca 1310; zloženie: 986 fenigov; z toho viedenské fenigy (948), uhorské napodobeniny viedenských fenigov (18), salzburské (1), pasovské (8), bavorské (3) a neidentifikované fenigy (8). Lit.: *Hunka 1996*, 41, č. 48; *Nálezy 2*, č. 91; *Koch 1981*, 55, 56. Poznámka: v literatúre sa na dlhé desaťročia ustálilo označenie miesta nálezu ako Štvrtok na Ostrove. Bolo to spôsobené tým, že obec Hviezdoslavov vznikol až v roku 1936 zlúčením osád Vörösmajor (pôvodne Apponyiovský, neskôr Pálffyovský majetok), Jozefmajor a Németsók (majetok Wiener-Weltenovcov), ktoré sa pôvodne nachádzali v katastroch obcí Mierovo a Štvrtok na Ostrove. Podľa niektorých zdrojov poklad pozostával z 1605 mincí (pozri *Hunka 1996*, 41, č. 48). Do Maďarského národného múzea (ďalej MNM) sa dostal v roku 1900, kde ale bolo spracovaných 986 mincí (*MNM Éremtár 25/1900*).

2. Čakany, okr. Dunajská Streda. Doba ukrytia: cca 1315; zloženie: 1967 ks bližšie neurčených fenigov. Lit.: *Hunka 1996*, 41, č. 49; *Nálezy 2*, č. 80; *MNM Éremtár 570/1907*. Poznámka: Do MNM v Budapešti sa dostal v roku 1907, kde je uvedený počet 2003, ale spracovaných bolo 1967 ks. Naopak Koch uvádza, že obsahoval 1957 mincí a ďalších 10 kusov z neho pochádza z 15. storočia. Uvedená časť tam bola primiešaná neskôr (*Koch 1962*, 30).

3. Cabaj-Čápor, okr. Nitra. Doba ukrytia: cca 1310–1330; zloženie: podľa archívu MNM sa sem poklad dostal v roku 1880, kde bolo spracovaných 680 mincí (*MNM Éremtár 35/1880*). Väčšina bádateľov ale uvádza v literatúre 675 exemplárov. Lit.: *Hunka 1996*, č. 50; *Nálezy 2*, č. 81.

4. Diakovce, okr. Galanta. Doba ukrytia: cca 1310–1330; 118 fenigov a z toho pravdepodobne jedna česká razba Přemysla Otakara II. Lit.: *Hunka 1996*, č. 51; *Nálezy 2*, č. 92.

5. Nitra. Doba ukrytia: cca 1320; 2592 mincí; viedenské fenigy (2542), uhorské napodobeniny (16), salzburské (3), pasovské (14) a juhonemecké fenigy (11), aachenská razba (1) a uhorské denáre (2). Lit.: *Hunka 1996*, č. 52; *Nálezy 2*, č. 79; *Koch 1981*, 56. Poznámka: Luschin získal poklad v roku 1887, ktorý obsahoval 2592 mincí (*Koch 1981*, 56). Najmä v slovenskej literatúre je však uvádzaných 2512 mincí (*Hunka 1996*, č. 52; *Nálezy 2*, č. 79).

6. Melčice-Zemianske Lieskové, okr. Trenčín. Doba ukrytia: pred 1330; 828 mincí; viedenské fenigy (726), neurčený fenig (1), pražské groše (101). Lit.: *Hunka 1996*, č. 56; *2000*, 9–12; *Nálezy 4*, č. 253.

7. Sereď – hrad Šintava, okr. Galanta. Doba ukrytia: pred 1327–1330; 19 mincí; viedenské fenigy (17), uhorské denáre (2). Lit.: *Hunka 1994*, 178; *1996*, č. 53; *Nálezy 4*, č. 254.

8. Veľký Kýr (predtým Milanovce), okr. Nové Zámky. Doba ukrytia: pred 1330; asi 2650 mincí, tri zlaté mince a zlatý prsteň, z ktorých sa zachovalo 1430 mincí; viedenské fenigy (1387), bavorské fenigy (30), pasovské fenigy (11), štajerský fenig (1), pražský groš (1). Lit.: *Hunka 1996*, č. 54; *Nálezy 2*, č. 82; *Kraskovská 1958*, 340, 341.

9. Báč, okr. Dunajská Streda. Doba ukrytia: pred 1330; neznámy počet mincí, z ktorých sa zachovalo deväť exemplárov; viedenský fenig (9). Lit.: *Hunka 1996*, č. 55; *Nálezy 4*, č. 251; *Hunka 1992*, 172.

10. Želiezovce, okr. Levice. Doba ukrytia: pred 1330; pôvodne približne 1000 mincí, z ktorých sa zachovalo 817 exemplárov; viedenské fenigy (812), neurčený fenig (1), bavorský fenig (1), pasovský fenig (3). Lit.: *Hunka 1996*, č. 57; *Nálezy 2*, č. 78; *Kolníková 1962*, 317, 318.

11. Bratislava. Doba ukrytia: pred 1330; pôvodne približne 150 mincí, z ktorých bolo zachránených 74 exemplárov; viedenské fenigy (71), bavorské fenigy (2), pražské groše (1). Lit.: *Bátora/Hunka 1999*, 115–125; *Nálezy V/1*, č. 497.

12. Trnava. Doba ukrytia: pred 1330; 119 mincí; viedenské fenigy (119). Lit.: *Urminský/Novosedlík/Hunka 2011*, 11–14; *Nálezy V/1*, č. 499.

13. Štúrovo, okr. Nové Zámky. Doba ukrytia: pred 1330; 94 mincí; viedenské fenigy (92), uhorské napodobeniny fenigov (2). Lit.: *Hunka 2005*, 177–188; *Nálezy V/1*, č. 499.

5 DOBOVÁ HODNOTA POKLADU A JEHO KÚPNA SILA

Pri hodnotení každého pokladu zaujme jeho kúpna sila v čase ukrytia. V danom prípade ide o obdobie politickej a hospodárskej nestability, ktorá sa preniesla do všetkých sfér spoločnosti a neobišla ani menové pomery. V čase ukrytia pokladu sa razili v Uhorsku len drobné mince podľa starších vzorov. V obehu prevládali najmä cudzie razby, medzi ktorými vynikali už viackrát spomínané viedenské fenigy. K prvej skutočnej menovej reforme mohol pristúpiť Karol Róbert až v roku 1323, po konsolidácii pomerov v krajine a vysporiadaní sa s oligarchami. V dobe ukrytia pokladu, čiže v rokoch 1306–1314 sa na bežné platby síce používali aj jednotlivé mince, ale v písomných prameňoch a pri väčších platbách sú uvádzané hmotnostné jednotky nazývané marky, niekedy hrivny. V krajine bolo síce viac takýchto jednotiek, ale v tomto čase sa oficiálne ustálilo používanie budínskej, neskôr nazvanej uhorskej marky (bližšie k nej pozri: *Hóman 1916*, 90–109). Marka sa delila na ďalšie menšie jednotky, ktoré mali samostatné označenie. Tým vznikol nasledovný systém: 1 marka = 4 ferta = 16 lótv = 32 sectinus = 48 pondus = 84 kuntinus. Na dnešné pomery možno prepočítať hmotnosť budínskej marky na 245,5378 g. Keďže celková hmotnosť nálezu 147 fenigov bola 84,17 g, čo predstavovalo približne 1/3 budínskej marky. Z tohto obdobia sa zachovalo niekoľko zaujímavých údajov cien, na základe ktorých potom môžeme odvodiť kúpnu silu pokladu. Napríklad v roku 1315 stálo jedno prasa 1 ferta podobne ako jedna nádoba piva, čo je len o niečo menej ako nami skúmaná finančná hotovosť (*Hóman 1916*, 524, 525). O tom, že nešlo o príliš vysokú sumu svedčia aj ceny ďalších komodít. Napríklad v rokoch 1318–1320 stál žrebec 3–5 mariek a v roku 1317 sa cena

panciera vyšplhala aj na 14 mariek. Aj na základe tu načrtnutých niekoľkých príkladov cien z čias predpokladaného ukrytia pokladu je zrejmé, že išlo len o malú finančnú hotovosť. Nazhromaždiť ju nebol problém, takže jej majiteľom v tej dobe mohol byť ktokoľvek.

6 HISTORICKÝ VÝZNAM NÁLEZU A JEHO PRÍNOS PRE REGIONÁLNE DEJINY

Každý poklad mincí je zaujímavý aj tým, že odráža nielen hospodárske a politické udalosti, ale je aj významným historickým dokladom. Ako bolo naznačené vyššie, k ukrytiu pokladu došlo medzi rokmi 1306–1314. Ide o pomerne turbulentné obdobie v našich dejinách, ktoré zasiahlo nielen celé územie Slovenska, ale dotklo sa aj obce Banka a jeho okolia. Po nástupe Karola Róberta na uhorský trón v roku 1307 (prvýkrát bol už korunovaný v roku 1301) musel tvrdo bojovať o svoju moc s oligarchami na celom území Uhorska. Platí to najmä o období predpokladaného ukrytia pokladu, čiže pred rokom 1314. Nie je možné sa tu venovať všetkým vojenským a politickým udalostiam v tomto období, ale najvýznamnejším oponentom, ktorý ovládol aj Banku a okolie bol Matúš Čák Trenčiansky. Svoje majetky intenzívne rozširoval už od druhej polovice 13. storočia. Napríklad s Bankou susediace Piešťany boli síce ešte v roku 1263 súčasťou hradu Bana, ale niekedy za vlády Ladislava IV. (1272–1290) sa ich zmocnil Matúš Čák (*Marek 2011*, 59, 60). Jeho rozpínavosť prerástla aj do priamej vojny s uhorským kráľom. V roku 1310 ho Karol Róbert zbavil palatínskej hodnosti a na jeseň 1311 zorganizoval proti nemu výpravu, o ktorej máme len málo zachovaných informácií (*Kristó 1988*, 32, 33). V nasledujúcich rokoch sa stretávame s ďalšími vojenskými aktivitami, ktoré priniesli aj početné drancovanie (súhrnne napríklad *Brezováková 1993*, 361–378). Svedčí o tom napríklad veľmi zaujímavá listina z roku 1313, v ktorej varadínsky, nitriansky, vesprémsky, rábsky a sriemsky biskup píše pápežovi Kolomanovi o tom, ako Matúš Čák spustošil takmer všetky pozemky ostrihomského arcibiskupa a zničil aj jeho sídlo v Ostrihome (*Aokl III*, 280, č. 623). Medzi tieto

pozemky patrila aj Banka, hoci o jej zničení tu nie je žiadna zmienka. Na druhej strane však vieme, že ešte v roku 1312 obec platila mýto ostrihomskému arcibiskupovi (*Klčo/Krupa 2004, 23*). Tu načrtnutá nepriaznivá a nestabilná vojensko-politická situácia pravdepodobne mohla súvisieť s ukrytím pokladu.

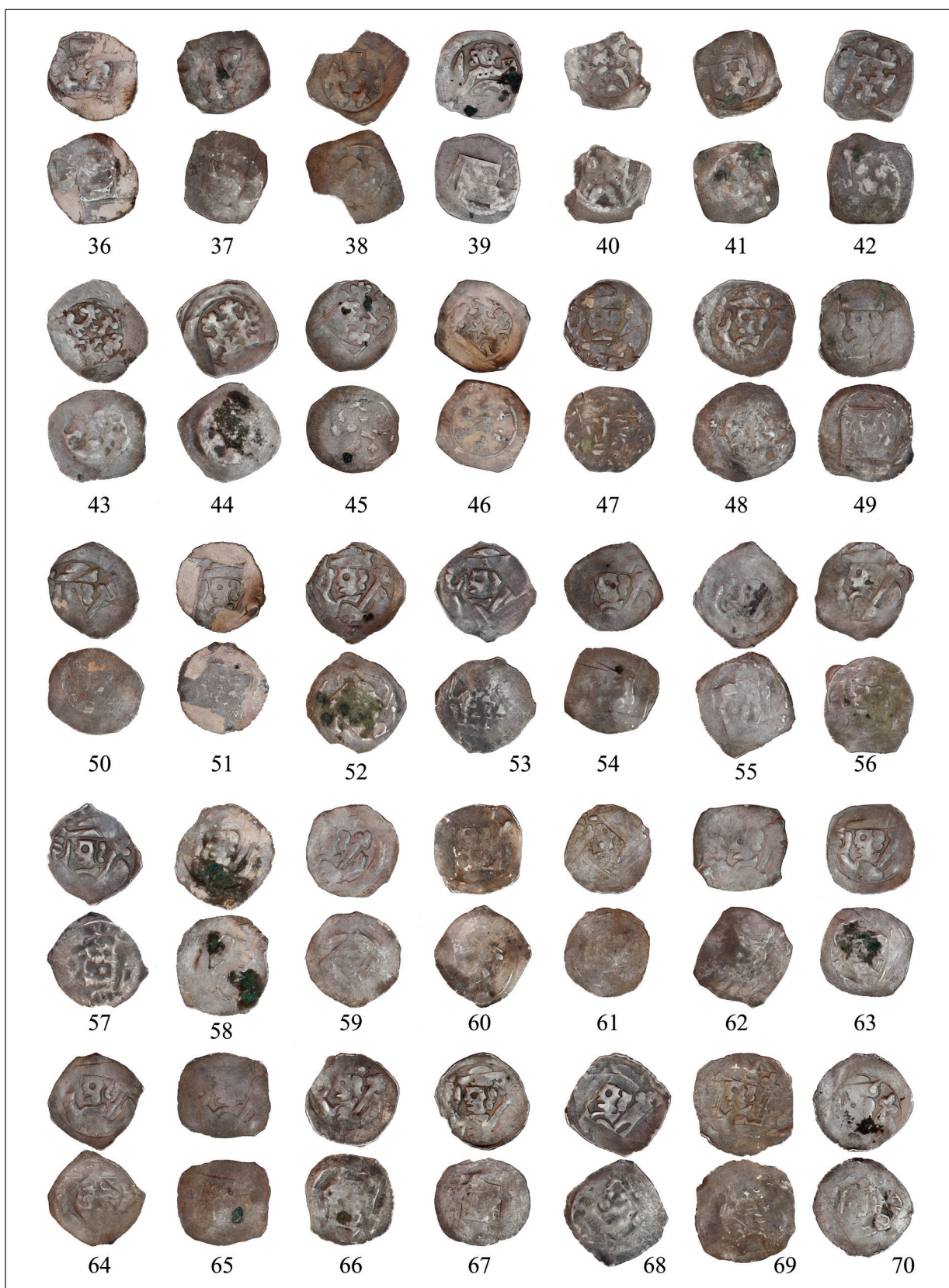
Poklad z Banky je zaujímavý aj z hľadiska jeho geografického postavenia. Miesto nálezu sa nachádza v blízkosti Váhu kadiaľ prechádzala v stredoveku významná medzinárodná obchodná cesta, ktorá spájala Komárno, ďalej viedla cez Hlohovec, Trenčín a Žilinu smerom na Poľsko (*Fridrichová 2017, 70–72*). Práve v Banke a oproti nej na druhom brehu Váhu v Piešťanoch sa v tej dobe nachádzali dôležité mýtné stanice. Mýto v Banke sa spomína v roku 1270, z ktorého výnos získal nitriansky biskup Vavrinec (*Ivanič 2017, 65; 2019, 1040*). Na začiatku 14. storočia ho ovládol Matúš Čák, čo dokladá sťažnosť nitrianskeho biskupa z roku 1318 (*Ivanič 2017, 65; 2019, 1040*). Nález sa našiel v blízkosti historickej cesty, ktorá viedla JV od Banky smerom na obec Radošina. V posledných rokoch sa ukázalo, že množstvo nálezov mincí je situovaných práve popri lokálnych i významných komunikáciách. Platí to aj pre Váh, kde takmer po celej jeho dĺžke evidujeme množstvo mincí, ktoré sa koncentrujú najmä do významných miest ako Piešťany, Trenčín či Žilina (*Hunka 2017, 12, 13*). V prípade Banky však ide vôbec o prvý nález mincí z uvedenej obce, čo zvyšuje jeho regionálny význam. Platí to aj z toho dôvodu, že najstaršia zmienka priamo o obci pochádza až z roku 1348 (*Klčo/*

Krupa 2004, 24). Napriek tomu tu je však doložené staršie osídlenie a stredoveké dejiny obce dokladajú najmä archeologické nálezy nájdené v tomto regióne (súhrnne napr. *Samuel 2022, 138; Samuel/Haviarová/Haviar 2018, 55, 56*). Východne od intravilánu v polohe Lipina sa našli fragmenty keramiky, mazanica, železná troska a železný nôž s trňom datované do 9.–13. storočia (*Bača 1988, 25*). Dominantou obce je kostol Sv. Martina, ktorý bol v posledných rokoch archeologicky skúmaný (*Samuel 2022; Samuel/Haviarová/Haviar 2018, 55–64*). Výskumami sa došlo k spresneniu datovania začiatkov kostola, ktoré možno položiť najneskôr do 13. storočia. V blízkom okolí kostola je staršími i novšími výskumami doložené osídlenie od 13. storočia (*Klčo/Krupa 1998, 98; Žaár/Žaárová 2018*). V lokalite hliniska asi 150 m východne od kostola bolo skúmané osídlenie z 11. až prvej polovice 13. storočia (*Ruttkay 1976, 198, 199; Ruttkay/Rejholec 1982*). V polohe Za pohostinstvom sa našla keramika z 12.–13. storočia a ostroha z 13. storočia (*Klčo/Krupa 2004, 17*). Pravdepodobne do 12.–13. storočia patrí aj nález súdkovitej nádoby nájdenej v intraviláne obce, ktorá bola pôvodne datovaná do 9.–10. storočia (*Klčo/Krupa 2004, 16; datovanie opravil Samuel/Haviarová/Haviar 2018, 62, pozn. 3*). V archívnych prameňoch je okrem obce spomínaný aj hrad Bana, ktorého prvá zmienka je v Anonymovej kronike z čias Bela III. (1172–1196). Bližšia lokalizácia hradu je dodnes neznáma, ale jeho význam začal v druhej polovici 13. storočia upadať (*Klčo/Krupa 2004, 18–23; Marek 2011, 51–80*).

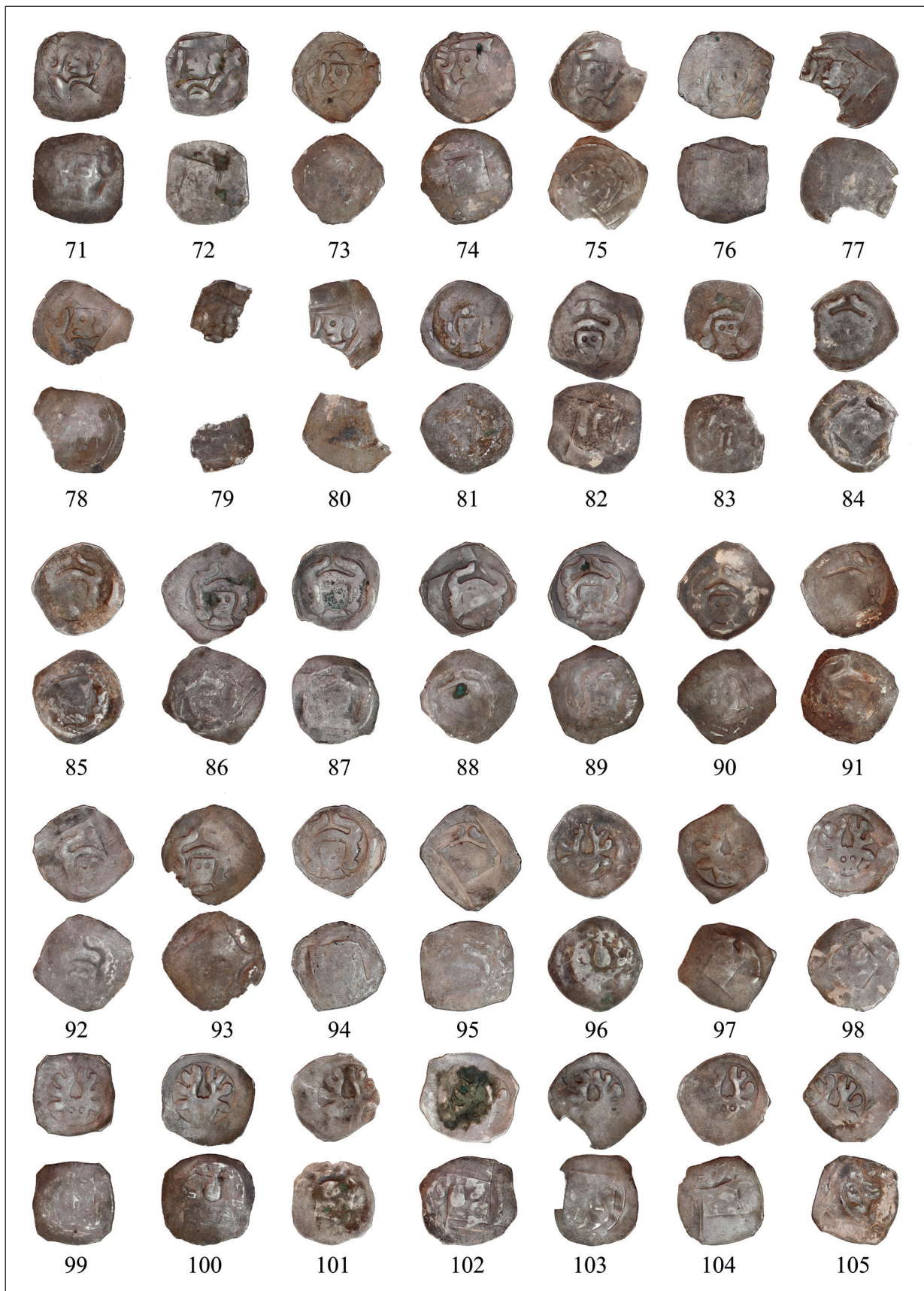
Tab. I. Poklad z Banky: 1–5 – viedenské fenigy Přemysla Otakara II. (1251–1276), 6–11 – viedenské fenigy Rudolfa I. Habsburského (1276–1282), 12–35 – viedenské fenigy Albrechta I. (1282–1298; foto: M. Budaj, grafika: R. Čambal).

Pl. I. Banka Treasure: 1–5 – Ottokar II Vienna pfennigs (1251–1276), 6–11 – Rudolf I Habsburg Vienna pfennigs (1276–1282), 12–35 – Albrecht I Vienna pfennigs (1282–1298; photo: M. Budaj, graphic: R. Čambal).

Tab. II. Poklad z Banky: 36–46 – vienskú fenigy Albrechta I. (1282–1298), 47–70 – vienskú fenigy Rudolfa III. (1298–1306; foto: M. Budaj, grafika: R. Čambal).

Pl. II. Banka Treasure: 36–46 – Albrecht I Vienna pfennigs (1282–1298), 47–70 – Rudolf III Vienna pfennigs (1298–1306; photo: M. Budaj, graphic: R. Čambal).

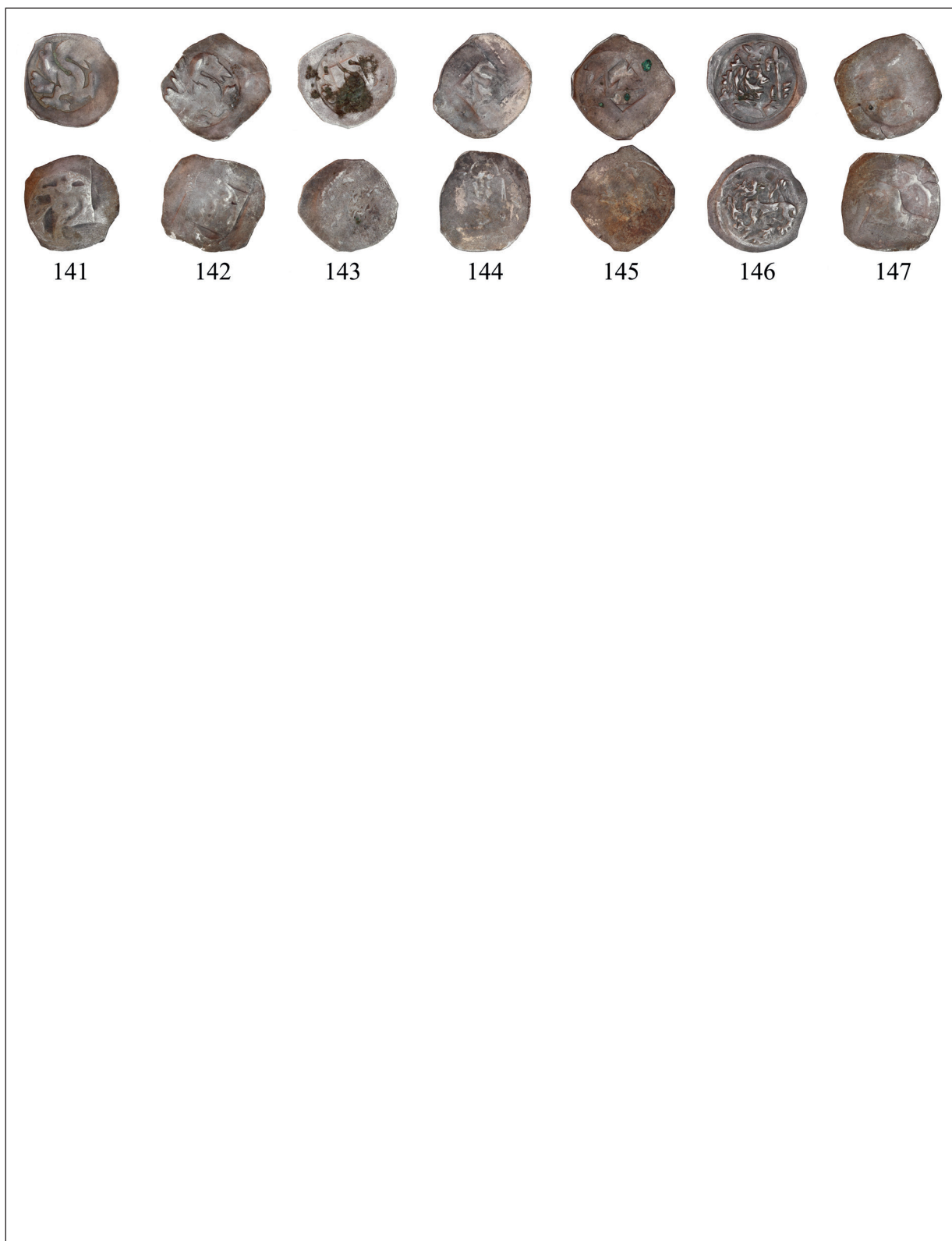

Tab. III. Poklad z Banky: 71–105 – viedenské fenigy Rudolfa III. (1298–1306; foto: M. Budaj, grafika: R. Čambal).
Pl. III. Banka Treasure: 71–105 – Rudolf III Vienna pfennigs (1298–1306; photo: M. Budaj, graphic: R. Čambal).

Tab. IV. Poklad z Banky: 106–140 – viedenské fenigy Fridrich Pekný ako vojvoda (1306–1314; foto: M. Budaj, grafika: R. Čambal).

Pl. IV. Banka Treasure: 106–140 – Duke Frederick the Fair Vienna pfennigs (1306–1314; photo: M. Budaj, graphic: R. Čambal).

Tab. V. Poklad z Banky: 141–144 – viedenské fenigy Fridrich Pekný ako vojvoda (1306–1314), 145 – fenig arcibiskupstva Salzburg alebo Bavorsko (?), 146 – nezradený norimberský fenig z 13. storočia, 147 – bližšie neurčený viedenský fenig z 13. až začiatku 14. storočia (foto: M. Budaj, grafika: R. Čambal).

Pl. V. Banka Treasure: 141–144 – Duke Frederick the Fair Vienna pfennigs (1306–1314), 145 – Pfennig from the Archbishopric of Salzburg or Bavaria (?), 146 – uncategorized 13th century Nuremberg pfennig, 147 – unidentified 13th-early 14th century Vienna pfennig (photo: M. Budaj, graphic: R. Čambal).

LITERATÚRA

- Aokl III* – Gy. Kristó (ed.): Anjou-kori oklevéltár III. 1311–1314. Budapest – Szegeg 1994.
- Bača 1988* – R. Bača: Nové nálezy na Považí. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1987, 1988, 25, 26.
- Bátora/Hunka 1999* – J. Bátora/J. Hunka: Hromadný nález mincí zo začiatku 14. storočia z Bratislavy. Zborník Slovenského národného múzea 93, Archeológia 9, 1999, 115–125.
- Brezováková 1993* – B. Brezováková: Konsolidačné snahy Karola I. v Uhorsku po zvolení za kráľa. Historický časopis 41/4, 1993, 361–378.
- Budaj 2008* – M. Budaj: Vpády Přemysla Otakara II. na Slovensko vo svetle nálezov mincí. Folia numismatica 21, 2008, 83–89.
- Budaj 2017* – M. Budaj: Egy érmelelet Bény környékéről Adalék IV. László király H. 390 típusú denárjának keltezéséhez. Numizmatikai Közlöny 114–115 (2015–2016), 2017, 49–62.
- CNA I* – B. Koch: Corpus Nummorum Austriacorum (CNA). Band I. Mittelalter. Wien 1994.
- Dworschak 1920* – F. Dworschak: Studien zum österreichischen Münzwesen (1247–1460). Numismatische Zeitschrift 53, 1920, 53–99.
- Erlanger 1979* – H. J. Erlanger: Die Reichsmünzstätte in Nürnberg. Nürnberger Forschungen. Band 22. Nürnberg 1979.
- Fenzlein 2021* – P. G. Fenzlein: Nürnberger Münzen und Medaillen von 1050 bis zum Beginn des 20. Jahrhunderts. Nürnberg 2021.
- Fridrichová 2017* – D. Fridrichová: Mestské brány a ich napojenie na cestnú sieť v stredoveku. In: P. Šimko (ed.): Dejiny cestnej dopravy na Slovensku II. Žilina 2017, 69–82.
- Glejtek 2014* – M. Glejtek: Pečate nižšieho duchovenstva (farárov) v 18. a 19. storočí ako prameň heraldiky a kresťanskej ikonografie. Genealogicko-heraldický hlas 23/1–2 (2013), 2014, 34–43.
- Goldyn 2004* – P. Goldyn: Pelikán ako symbol Krista v erboch poľských a slovenských miest. Genealogicko-heraldický hlas 14/1, 2004, 5–9.
- Hóman 1916* – B. Hóman: Magyar pénztörténet 1000–1325. Budapest 1916.
- Hunka 1992* – J. Hunka: Neznámy nález viedenských fenigov z Báču. Slovenská numizmatika 12, 1992, 172.
- Hunka 1994* – J. Hunka: Další depot stredovekých mincí zo Serede – Šintavy. Slovenská numizmatika 13, 1994, 178.
- Hunka 1996* – J. Hunka: Vplyv rakúskych mincí na peňažné pomery stredovekého Slovenska (1215. storočie). Slovenská numizmatika 14, 1996, 129–148.
- Hunka 2000* – J. Hunka: Vzácný nález pražských grošov a viedenských fenigov z Melčíc-Zemianskeho Lieskového. Numizmatika 17, 2000, 9–12.
- Hunka 2005* – J. Hunka: Nálezy rakúskych mincí z prelomu 13. a 14. storočia z okolia Štúrova. Zborník Slovenského národného múzea 99, História 45, 177–188.
- Hunka 2013* – J. Hunka: Mince Arpádovcov z rokov 1000–1301. Ich podiel na vývoji hospodárstva stredovekého Slovenska. Nitra 2013.
- Hunka 2017* – J. Hunka: Cestné komunikácie a nálezy mincí. P. Šimko (ed.): Dejiny cestnej dopravy na Slovensku II. Žilina 2017, 7–24.
- Hunka/Budaj 2004* – J. Hunka/M. Budaj: Poklad mincí z druhej polovice 13. storočia z Pezinka. Zborník Slovenského národného múzea 98, História 44, 85–97.
- Huszár 1972* – L. Huszár: Bajor pénzek forgalma a középkori Magyarországon. Soproni Szemle 25/2, 1972, 145–159.
- Huszár 1981* – L. Huszár: A Cseh garasok szerepe Magyarországon a XIV. sz. elején. A Magyar Numizmatikai Társulat Évkönyve 1976, 1981, 47–55.
- Ivanič 2017* – P. Ivanič: Cestné mýto na dolnom a strednom Považí v stredoveku. In: P. Šimko (ed.): Dejiny cestnej dopravy na Slovensku II. Žilina 2017, 59–68.
- Ivanič 2019* – P. Ivanič: Prechody cez dolný a stredný tok rieky Váh vo vrcholnom a neskorom stredoveku v kontexte písomných a hmotných prameňov. Archeologia historica 44/2, 2019, 1029–1055.
- Kertay 1906* – V. Kertay: Egervidéki pénzleletek. Numizmatikai közlöny 5, 1906, 16, 17.
- Klčo/Krupa 1998* – M. Klčo/V. Krupa: Prieskum intravilánu obce Banka. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1996, 1998, 98.

- Klčo/Krupa 2004* – M. Klčo/V. Krupa: História Banky. 1. Od praveku do roku 1918. Banka 2004.
- Koch 1953* – B. Koch: Der Salzburger Pfennig. Münz- und Geldgeschichte Salzburgs im Mittelalter. Numismatische Zeitschrift 75, 1953, 36–73.
- Koch 1957* – B. Koch: Studien zum österreichischen Münzwesen des 14. Jahrhunderts. Der Fund von Bierbaum. Numismatische Zeitschrift 77, 1957, 58–65.
- Koch 1962* – B. Koch: Vídenské feniky na západním Slovensku. Moravské numismatické zprávy 9, 1962, 29–31.
- Koch 1981* – B. Koch: Über einige Funde von Wiener Pfennigen. Numismatische Zeitschrift 95, 1981, 51–60.
- Kolníková 1962* – E. Kolníková: Hromadný nález fenigov v Želiezovciach, Slovensko. Numismatický sborník 7, 1962, 317, 318.
- Krajíc 2003* – R. Krajíc: Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Díl I. Praha – Sezimovo Ústí – Tábor 2003.
- Kraskovská 1958* – L. Kraskovská: Nález fenigov v Milanovciach, Slovensko. Numismatický sborník 5, 1958, 340–341
- Kristó 1988* – Gy. Kristó: Az Anjou-kor háborúi. Budapest 1988.
- Marek 2011* – M. Marek: Hrad Bana v systéme správy ranostredovekého Uhorska. Studia Historica Tyrnaviensa 11–12, 2011, 51–80.
- Militký 2015* – J. Militký: Depot feniků ze Staré Hlíny (okr. Jindřichův Hradec). Příspěvek k poznání struktury oběživa v 1. polovině 14. století v jižních Čechách. Numismatický sborník 29/2, 2015, 183–240.
- MNM Ěremtár* – Archív Maďarského národného múzea v Budapešti.
- Nálezy 2* – J. Hlinka/L. Kraskovská/J. Novák: Nálezy mincí na Slovensku II. Nálezy stredovekých a novovekých mincí na Slovensku. Bratislava 1968.
- Nálezy 4* – E. Kolníková/J. Hunka (eds.): Nálezy mincí na Slovensku IV. Nitra 1994.
- Nálezy V/1* – M. Budaj/J. Hunka: Nálezy mincí na Slovensku. Coins Finds in Slovakia V/1. Bratislava – Nitra 2018.
- Ruttkay 1976* – A. Ruttkay: Osídlenie Piešťan-Banky v 11.–13. storočí. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1975, 1976, 197–200.
- Ruttkay/Rejholec 1982* – A. Ruttkay/E. Rejholec: Ďalšie včasnostredoveké objekty v Piešťanoch-Banke. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1981, 1982, 256, 257.
- Samuel 2022* – M. Samuel: Výskum kostola Sv. Martina v Banke. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2016, 2022, 138–143.
- Samuel/Haviarová/Haviar 2018* – M. Samuel/M. Haviarová/T. Haviar: Kostol sv. Martina v Banke. Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 21, 2018, 55–64.
- Tóth 2002* – Cs. Tóth: Pénzverés és pénzforgalom az Anjou-kori Magyarországon. Budapest 2002 (doktori disszertáció).
- Tóth/Varga 2017* – Cs. Tóth /M. Varga: 14. századi bécsi denárlelet Ádánd-Hetyepusztárol. Numizmatikai közlöny 114–115 (2015–2016), 2017, 63–72.
- Urminský/Novosedlík/Hunka 2011* – J. Urminský/P. Novosedlík/J. Hunka: Nový poklad vienských fenigov z Trnavy. Pamiatky Trnavy a Trnavského kraja 14, 2011, 11–14.
- Žaár/Žaárová 2018* – O. Žaár/L. Žaárová: Banka. Rozšírenie verejného vodovodu – ul. Topoľčianska, Bananská a Rozšírenie vodovodu Banka – Podhorská ul. Výskumná správa z archeologického výskumu. Nitra 2018. Uloženie: Krajský pamiatkový úrad Trnava.

A PFENNIG HOARD FIND FROM THE EARLY 14TH CENTURY IN BANKA

MAREK BUDAJ – MATÚŠ SLÁDOK

In July 2020, 147 coins were found in the town of Banka, site Dolina, in a forest near an overturned tree. There were no other archeological finds in the area. Nearby survives a small, man-made terrace, from which a single forged nail was recovered.

The pfennigs found at Banka form a fairly homogenous collection, composed primarily of lower-austrian Vienna pfennigs (cat. no. 1–144, 147) and two pfennigs from Salzburg, or Bavaria (cat. no. 145, 146). The Vienna pfennigs from Banka include mintages from Ottokar II (1251–1276) to Frederick the Fair as Duke (1306–1314).

The five Přemyslid coins (cat. no. 1–5) are present in several types and form an intriguing part of the hoard. These mintages are special in that they only enter this area sporadically during their production period of 1251 to 1276. Most of them likely arrived during the military campaigns of Ottokar II in 1271–1273. This kind of pfennig normally shows up much later, particularly between 1282 and 1430. They mostly circulated in the first half of the 14th century, much like the mintages of Albrecht I, Rudolfs I and III, produced 1276–1306.

Chronologically, the single most important component here is a single type of Frederick the Fair pfennig (cat. no. 106–144). A total of 39 examples of it are present in the hoard, counting in at 26.5 % of the total.

The aforementioned pfennig is the smallest coin in the set, minted during the ducal reign of Frederick the Fair, in the years 1306–1314. The Nuremberg pfennig (cat. no. 146), probably from the 13th century, is also rare in Hungarian finds. Another interesting and debateable coin is an otherwise unidentified pfennig, which depicts a tower with walls and a cross. (cat. no. 145).

So far, 13 coin hoards hidden in the years 1306–1330 (Frederick the Fair's time) were discovered in Slovakia (fig. 4). Most of these were

buried during Frederick the Fair's later, longer reign as king between 1314 and 1330. This period so far yielded 11 coin finds (cat. no. 2–13). Coin hoards hidden during his earlier reign as Duke, 1306–1314, are rare in comparison, and apart from Banka include only a single hoard from Hviezdoslavov/Štvrtok na Ostrove, Nemečok/Németsók (cat. no. 1). Here we must note that finds from the time of Frederick the Fair don't center on SW Slovakia, but rather modern-day Hungary. Three further finds from the discussed period were found there.

In evaluating any treasure, it's always interesting to assess its purchasing power. At the time it was buried, 1306–1314, standard transactions were performed using individual coins, but written sources usually list weight units, e.g. marks. Many such units existed, but the Buda mark, later called Hungarian mark, weighing in at 245.5378 g, gradually came into use as the official standard in the discussed period. The total mass of 147 pfennigs is 84.17 g, which equals roughly 1/3 of a Buda mark. For example, in 1315 a single pig, or a single container of beer, cost one *ferto*, which is just slightly less than our cash sum. In comparison, around 1318–1320 a stallion cost 3–5 marks and in 1317, the price of a breastplate rose to 14 marks. These examples illustrate that the hoard wasn't particularly valuable and thus could have been created by anyone, regardless of status.

Every coin hoard is also indicative of not only economic and political matters, but also serves as a historical record. As mentioned earlier, the hoard was likely buried between the years 1306 and 1314. This was a turbulent period not only for all the territory of modern-day Slovakia, but the town of Banka in particular. After Charles Robert rose to the throne of Hungary in 1307 (his first coronation was in 1301), he struggled for power against oligarchs in all regions of

Hungary. This applies especially to the period of the hoard's burial, so before 1314. While we cannot devote space to all the military and political events of the era, we need to mention the most powerful opponent to royal power in control of Banka; Matthew III Csák.

He had been developing his assets already since the latter half of the 13th century. Piešťany, with its neighbor Banka, were in 1263 part of Bana Castle, but sometime during the reign of Ladislaus IV (1272–1290) Matthew III Csák took control of them. His ambitions developed into open war with the King of Hungary. In 1310, Charles Robert rescinded his rank of palatine and in fall of 1311 organized an expedition against him. Unfortunately, not much information survives on this campaign. Military operations continued over the following years, including widespread pillaging.

Mgr. Marek Budaj, PhD.

Národná banka Slovenska – Múzeum mincí a medailí
Kremnica
Štefánikovo námestie 11/21
SK – 967 01 Kremnica
marek.budaj@nbs.sk

The Banka treasure is also interesting geographically. The find is in close proximity to the Váh River, which formed an important medieval trade route connecting Komárno, Hlohovec, Trenčín and Žilina and continued to Poland. Banka and Piešťany, mutually visible across the river Váh, were both home to important toll stations.

The Banka treasure is exceptionally important to regional history, because the oldest mention of the town only dates back to 1348. Earlier settlement was proven, but the medieval town's history is based mostly on archeological finds from the 13th century. The town's centerpiece is the Church of St. Martin, which also underwent archeological research in recent years. The church was founded at latest in the 13th century.

Mgr. Matúš Sládok, PhD.

Krajský pamiatkový úrad Trnava
Cukrová 1
SK – 917 01 Trnava
matus.sladok@pamiatky.gov.sk